

ne za proučavanje odnosa vlade u Mletcima sa svojim gradovima u Mletačkoj Abaniji. Građa objavljena u ovoj knjizi isto je tako prvorazredni izvor za proučavanje raznih aspekata svakodnevnog života i materijalne kulture Bara, Budve, Ulcinja i Herceg-Novog razdoblju od 16. do 18. stoljeća. Nadalje, potrebno je istaknuti nakanu autora ove knjige da nakon ovog izdanja pripreme i daljnja izdanja spisa nositelja mletačke vlasti na istočnojadranskom prostoru.

Goran Budeč

Dražen Vlahov, *Knjiga računa općine Roč (1566.-1628.)*, Posebna izdanja Državnog arhiva u Pazinu, sv. 18, Glagoljski rukopisi 7, Državni arhiv u Pazinu, Pazin 2009., 300 str.

Dražen Vlahov, umirovljeni ravnatelj Državnog arhiva u Pazinu (1970. – 1991.), koji je ove godine navršio 70 godina života, nesumnjivo je jedan od najboljih poznavatelja kurzivne glagoljice u Hrvatskoj te arhiva i fondova u kojima se čuvaju raznoliki i izuzetno brojni arhivski dokumenti kao što su bilježnički spisi, matične knjige rođenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih, računke pojedinih bratovština i druge vrste zapisa pisanih na tom drevnom hrvatskom pismu. Nažalost, poznato je da je objavljivanje vrela pisanih kurzivnom glagoljicom iz razdoblja od 16. do 19. stoljeća u posljednjih nekoliko desetljeća prilično zapostavljeno, kako u Istri, tako i u ostalim dijelovima Hrvatske u kojima se pisalo tim pismom, što je u konačnici rezultiralo činjenicom da je danas vrlo malen broj povjesničara osposobljen za stručno i kritičko objavljivanje i transliteraciju takve građe. No među tim malobrojnim istraživačima, najpoznatije ime danas zasigurno je ono autora ove knjige.

Inače, tijekom svojeg dugog znanstvenog rada na kritičkom objelodanjivanju primarno istarske glagoljske arhivske građe Dražen Vlahov je, uz niz manjih studija vezanih uz istarsku povijest i temeljenih na raščlambi glagoljske građe, u seriji *Posebna izdanja Državnog arhiva u Pazinu. Glagoljski rukopisi*, od do sada sedam tiskanih kritičkih izdanja knjiga glagoljskih vrela Istre sam objelodanio šest, dok je jednu, i to prvu, tiskao Anđelko Badurina. Sudeći prema izuzetno bogatim glagoljskim fondovima vrela vezanih uz istarsko područje, možemo se nadati da će isti autor ili njegovi nasljednici, ako se pronađu osobe nadarene za rad na glagoljskoj paleografiji i kritičkom objavljivanju vrela, tiskati još velik broj takvih kritičkih izdanja.

Ova, sedma po redu, knjiga iz serije *Glagoljski rukopisi*, koja je ujedno i jedna od najkvalitetnijih serija specijaliziranih za kritičko objavljivanje istarskih povijesnih vrela, usredotočena je, kao što je u naslovu istaknuo D. Vlahov, na transliteraciju knjige računa općine Roč iz druge polovine 16. i prve polovine 17. stoljeća. No transliteracija rukopisa, izvršena prema svim standardima suvremene glagoljske egdotike, odnosno prijepisa na latinicu kurzivnih glagoljskih zapisa iz ranog novog vijeka, tek je jedan, iako najvažniji, dio knjige. Stoga u ovom kratkom prikazu krenimo redom i predstavimo sva osnovna poglavlja koja tu knjigu izvora čini uzornim znanstveno-kritičkim djelom.

U prvom poglavlju "Mjesto Roč" (11-18) ukratko je iznesena povijest tog mjesta od razdoblja prvog spomena u ranom srednjem vijeku (1064.) do početka 17. stoljeća, kada i završavaju upisi u ovdje objelodanjenu knjigu računa. Uz već poznata vrela, kao što su ona Pietra Kandlera, Branka Fučića, Mirka Zjačića ili ranije objavljena ona samog Dražena Vlahova, autor u rekonstrukciji povijesti Roča koristi i podatke iz zbirke izvora koju ovdje predstavljamo, što već samo po sebi pokazuje koliko je ta knjiga važna u rekonstrukciji pojedinih aspekata ročke prošlosti.

Drugo je poglavlje naslovljeno "O Knjizi računa općine Roč (1566. – 1628.)" (19-21), u njemu autor donosi osnovne podatke o smještaju tog glagoljskog rukopisa (Arhiv HAZU u Zagrebu), navodi osobe koje su prije njega iznijele osnovne podatke o knjizi, vrši kratku diplomatsku analizu usmjerenu prije svega prema pitanju folijacije rukopisa, u trećem poglavlju, naslovljenom "Sadržaj zapisa" (21-22), autor upućuje na važnost ove vrste građe za povijesna istraživanja zbog pregršt podataka o osobama koje su vršile upise, županima općine Roč, materijalnoj kulturi, općinskim rashodima, kupovini vina, pšenice i sličnog, dok u četvrtom poglavlju "Ročki župani" (23-30) razmatra etimološko podrijetlo riječi župan, njegovu funkciju unutar administrativne, odnosno teritorijalne jedinice župe, a kasnije i županije kao veće zemljopisne jedinice. Autor posebno napominje da se u istarskim vrelima uopće ne susrećemo s pojmom župa nego komun, kojem je na čelu također župan. Potom razmatra upravnu i administrativnu strukturu i funkcije koje su pojedinci obavljali u istarskim općinama (podžupan, zbor sudaca i dr.). Posebnu pozornost D. Vlahov posvetio je problematici župana i ostalim članovima općinske uprave te poslovima koje su obavljali u općini Roč.

U poglavlju naslovljenom "O gospodarskoj povijesti Roča krajem XVI. i početkom XVII. stoljeća" (30-32) autor, koristeći se podacima iz ovdje objelodanjene transliteracije Knjige računa općine Roč, dopunjuje svoje ranije spoznaje o gospodarskoj djelatnosti u toj općini u ranom novom vijeku, posebice se osvrćući na prihode i rashode, poreze, cijene pojedinih proizvoda, nadnice majstora te na bratovštine kao nosioce razvitka u općini Roč.

U sljedećem poglavlju "O starim mjerama" (33-35), oslanjajući se ponajviše na rezultate istraživanja povijesne metrologije Zlatka Herkova, ali i vlastita istraživanja, D. Vlahov se posebice osvrće na pitanje veličine spuda i spudića kao osnovnih vinskih i žitskih mjera na području Rašpora, Buzeta i Roča.

Sljedeće je poglavlje naslovljeno "O transliteraciji glagoljskih zapisa" (35-37) u kojem obrazlaže način i strukturu transliteracije koja je ovisila o sadržajnom izgledu samog originala u kojem su prihodi zapisivani na stranici *verso*, a rashodi na stranici *recto*. Navodi da je razrješavao dataciju i kronologiju u izvorniku. Najvažnije je da je autor ovdje obrazložio pravila transliteracije samog izvornika, te je donio tablicu prenošenja glagoljskih u latinska pismena s njihovim pripadajućim brojevnim vrijednostima.

Kao što je to slučaj s najvećim brojem studija u kojima se objelodanjuje bilo latinska bilo glagoljska građa, D. Vlahov je najveći prostor posvetio upravo transliteraciji u poglavlju naslovljenom "Transliteracija glagoljskih zapisa" (39-138), u kojoj je pokazao sve svoje znanstveno umijeće kao jedan od najboljih hrvatskih glagoljskih paleografa. Transliteracija teksta izvršena je prema svim suvremenim egdotičkim pravilima, s osobitim specifikumima transliteracije glagoljskih vrela, vrlo je pregledna s navodima folijacija i datacija, razrješavanjem kratica i pravilnim čitanjem pojedinih glagoljskih slova u različitim kontekstima. Ovaj je dio ujedno i najvrjedniji dio knjige D. Vlahova jer predstavlja nepresušno vrelo izvora za proučavanje gospodarske, društvene i svakodnevnice povijesti Roča na prijelomu iz 16. u 17. stoljeće. Treba se samo nadati da će se povjesničari koristiti tom, kao i ostalih pet knjiga u kojima je D. Vlahov izvršio transliteraciju glagoljskih vrela.

Slijedi vrlo kvalitetan "Preslik Knjige računa općine Roč (1566.-1628.)" (139-244) u kojem se donosi cjelovit preslik svih stranica, odnosno folija (184r-286v), te knjige koja se čuva u Arhivu HAZU pod sign. II c 56. Naravno, korisnost tiskanja faksimila jest u činjenici da svaki zainteresirani istraživač ima mogućnost uvida u posebnosti tog glagoljskog rukopisa, korište-

nje ligatura i kontrakcija, način pisanja pojedinih slova i slično. Na koncu knjige donosi se 12 priloga (247-283) u kojima autor donosi kronološki red zapisa, abecedno kazalo prezimena i imena, pregled župana, podžupana i ostalih žudihov koji se spominju u ovoj glagoljskoj knjizi, pregled zabilježenih cijena vina, žitarica, sira i skute, živine, peradi i kruha, potom pregled novca koji se spominje u knjizi kao i njihova vrijednost, popis ligatura te, na koncu, popis kratica koje nalazimo u ovoj knjizi izvora.

Ukupnoj uzornosti kritičkog izdanja glagoljske računske knjige općine Roč doprinose, najzad, i uredni popisi korištenih izvora i literature (284-286) te sažetci na hrvatskom (287-290), talijanskom (291-295) i engleskom jeziku (296-300). Izdavanjem navedene knjige, u kojoj je D. Vlahov znanstveno-kritički i u skladu sa suvremenim egdotičkim načelima, prezentirao, odnosno transliterirao kurzivnom glagoljicom pisanu Knjigu računa općine Roč iz druge polovine 16. i prve polovine 17. stoljeća, a koja je tiskana u prvom redu zaslugom Državnog arhiva u Pazinu, hrvatska, a osobito regionalna istarska historiografija, dobila je djelo koje će, ako povjesničari i drugi istraživači budu detaljno analizirali podatke sadržane u njemu, znatno doprinijeti boljem razumijevanju mikroprostora ročke općine u ranom novom vijeku, svakodnevnog života te materijalne i gospodarske povijesti tog područja, ali i niza drugih aspekata, kao što su jezični, toponimijski i drugi. Stoga možemo samo poželjeti da D. Vlahov nastavi s kritičkim izdavanjem glagoljske građe s područja Istre te da se uskoro obrazuju i novi, mlađi kadrovi koji će nastaviti njegov neumorni rad.

Zoran Ladić

Seraphinus Maria Cerva, *Prolegomena in sacram metropolim Ragusinam*, editio princeps, priredio Relja Seferović, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku (u suradnji s Dominikanskim samostanom sv. Dominika u Dubrovniku), Posebna izdanja, serija Monumenta historica Ragusina, knj. 8, Zagreb – Dubrovnik 2008., 597 str.

Djelo *Prolegomena in sacram metropolim Ragusinam* plodnog dubrovačkog povjesnika Serafina Marije Crijevića (1686. – 1759.) spis je koji se, marom priređivača Relje Seferovića, u ovoj knjizi prvi put predstavlja znanstvenoj i široj čitateljskoj javnosti. Autor djela, dubrovački dominikanac i povjesnik Serafin Marija Crijević, nesumnjivo je osoba iznimnog značenja za proučavanje dubrovačke i hrvatske historiografije, a djelo *Prolegomena*, već i po svojoj sudbini (cenzurirani i zaplijenjeni rukopis) zavrjeđuje iznimnu pozornost istraživača. Riječ je o povijesnom djelu pisanom u duhu prosvjetiteljskih i eruditskih nazora, u kojemu se – tragom izvora i autorovih prethodnika – obrađuje povijest Dubrovnika od njegova osnutka i ranih stoljeća povijesti te posebno podrobno iznosi uloga Crkve u povijesti Grada Svetoga Vlaho. U kronološkom smislu djelo završava razdobljem uspostave mletačke vlasti u Dubrovniku početkom 13. stoljeća, na što se nastavlja pregled dubrovačkih državnih ustanova. *Prolegomena* je drugi dio Crijevićeve trilogije započete s *Bibliotheca Ragusina* (sv. I–IV, priredio Stjepan Krasić, Zagreb, 1975. – 1980.) i dovršene sa *Sacra metropolis Ragusina*. Bogata historiografska tradicija staroga Dubrovnika dotad nije poznavala sličan rad posvećen prvenstveno državnim i crkvenim ustanovama, upotpunjen temeljitim historiografskim kritičkim aparatom u obliku bilješki vezanih uz gotovo svako poglavlje. Objavljivanje toga djela iznimno je važan prinos proučavanju povijesti Dubrovnika, ali i hrvatske historiografije u cjelini, stoga ovaj izdavački poduhvat zavrjeđuje dodatnu istraživačku pozornost.